

Fàbrica del Molí

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector central del terme municipal
Emplaçament Carretera antiga de l'Eix del Llobregat (C-16z), al km. 67,6.
Alçada: 291

Coordenades:

Latitud: 41.85515
Longitud: 1.87246
UTM Est (X): 406408
UTM Nord (Y): 4634308

Classificació

Número de fitxa 08018 - 357
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle XIX-XX
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Fàbrica i naus antigues en estat precari i d'abandonament. Habitatges en estat de semiruïna. Antic habitatge per a directius en estat precari i d'abandonament.

Protecció Inexistent

Tipus de protecció: Inexistent

Número inventari IPA 16265

Generalitat i altres inventaris

Accés Fàcil

Ús actual: Productiu

Titularitat Privada

Titular: 6645001DG0364N0001ZM

Fitxes associades:

Descripció

Antiga fàbrica de riu del sector tèxtil que comptava també amb alguns habitatges per als treballadors així com un habitatge per a directius, de manera que s'acostava al model d'una petita colònia industrial. El conjunt és format per un ampli recinte on hi trobem l'antiga nau (construïda a mitjans de segle XIX) amb una altra nau més petita i dependències diverses (que són fruit de remodelacions posteriors, ja ben entrat el segle XX), naus de maó amb coberta de dent de serra que ocupen una gran superfície al costat de llevant (corresponen a una ampliació feta entre 1940-53), una gran nau situada sud de molt recent construcció, diversos habitatges per als treballadors més altres dependències que estan situades a l'angle nordoest i, finalment, la casa destinada a directius (tots aquests habitatges foren aixecats entorn de la primera dècada del segle XX).

La nau principal antiga consta de tres plantes més golfes. Es caracteritza pels típics finestrals de tipus fabril que estan rematats amb emmarcaments en forma d'arcs escarsers. Els paraments són arrebossats i pintats de color crema o groc clar, igual que la resta de construccions de la part més antiga. Per això el conjunt era conegut també com la "fàbrica groga". La nau més petita que està adossada a ponent segueix un esquema arquitectònic similar, però consta només de dues plantes. A la façana nord queda rematada per dues torres de formes no simètriques. Més al nord s'estén encara una altra nau més estreta i de tres plantes. Als interiors les quadres conserven les velles columnes de ferro colat, amb els peculiars capitells-cartel·la que sostenen les bigues de fusta. Al sud de la nau principal, per sobre d'una petita nau on hi havia la màquina de vapor, s'aixeca una xemeneia de secció octogonal que és rematada amb una capçalera feta amb diverses cornises i motlures cegues. Fou construïda el 1952.

A ponent el conjunt queda tancat per un reng de cases que genera un petit passatge o carrer separat de les naus. Sobresurten dues construccions més altes que són les que acullen els habitatges. Aquests no segueixen una tipologia uniforme sinó que semblen més aviat fruit d'una certa improvisació. Consten de planta baixa més dos pisos, i les façanes s'ordenen en base a eixos d'obertures que alternen finestres i balcons. Entremig dels habitatges hi trobem dependències diverses i una nau-magatzem. Tota aquesta part es troba en estat de semiruïna.

El xalet o habitatge per a directius es troba situat a l'entrada del recinte, després d'un passeig arbrat que salva un fort desnivell des de la carretera. Es caracteritza per un estil força peculiar i eclèctic que combina una composició bàsicament de línies rectes amb uns pocs elements de formes sinuoses, cosa que el situa a mig camí entre el racionalisme i una estètica vagament romàntica o modernista. També és remarcable el gran voladís de la teulada amb ràfec de fusta. Per tot això aquest edifici, no gens conegut, destaca com un dels més singulars i amb personalitat.

La resclosa està situada a tan sols 100 metres de la fabrica. A través d'un curt canal formigonat les aigües del Llobregat entren al recinte per la part nordoest, on hi ha el sistema de comportes d'entrada, avui totalment automatitzat, ja que el salt d'aigua continua en actiu. A escassos metres pel costat de ponent discorre la Séquia de Manresa, que a l'alçada de la fàbrica entra en un tram subterrani.

Història

En aquest indret hi havia hagut un molí fariner, i d'aquí ve el nom de "fàbrica del molí". Pertanyia al mas Martí i ja està documentat l'any 1633, però podria ser anterior, d'època medieval. I és que el torrent que desemboca al Llobregat, on hi havia la resclosa, ja s'esmenta l'any 977 com a torrent Martí. Així mateix, el Molí de la Roqueta, documentat l'any 1385, podria fer referència a aquest mateix molí. Als segles XVII i XVIII era conegut com el Molí d'en Martí o de Casa Martí, perquè encara pertanyia a aquest mas, que actualment es coneix com a can Torrents i que està situat a la plaça de l'Església de Balsareny. Constituïa una de les principals heretats del terme (Carreté, 2010: 116).

Els inicis de la fàbrica anomenada del Molí es trobaven envoltats de certa confusió en les diferents publicacions fins que, arran del metòdic i laboriós treball de l'historiador Llorenç Ferrer (2011: 393), s'ha pogut perfilar amb força detall, de manera que a continuació n'ofereixo una síntesi.

Ben al principi del segle XIX hi hagué un primer intent per construir una petita fàbrica en aquest indret quan el 1807 Tomàs Solsona, fabricant de Balsareny, va rebre la donació d'una petita peça de terra per part del baró de Balsareny. Però aquest projecte no va arribar a realitzar-se. El 1826 va caldre reconstruir la resclosa del molí i llavors encara no hi havia cap fàbrica, i tampoc l'any 1838. La primera notícia de la fàbrica de filats anomenada del Molí és de l'any 1842 i no sabem qui la va posar en funcionament. El 1854 era propietat de la família Cots, pare i fill, de Manresa. Miquel Cots Enrich va deixar la fàbrica al seu fill Francesc Cots Argullol, que va ser el fundador de Casa Caritat a Manresa, però la mort prematura d'aquest va obligar al seu pare a tornar prendre'n les regnes. El 1850 els Cots havien reedificat la fàbrica i el molí. Més endavant s'hi afegí com a soci Manel Portabella i es fundà la societat Portabella, Cots i Cia, que feia funcionar les fàbriques que els Cots tenien a Manresa i a Balsareny. Miquel Portabella també era de Manresa i va establir vincles familiars amb els Cots. L'any 1866 aquesta societat es va desfer i Miquel Cots es va quedar les dues fàbriques. La del Molí la va arrendar per deu anys (1867-1876) a la companyia Mateo Serra i Cia.

A principis de segle XX la fàbrica del Molí, com també la de Viladrums, va patir un incendi, i el 1906 la va comprar Ricard Vinyes Coma, de Balsareny, que més tard va comprar també la veïna fàbrica de Vilafruns. Llavors va ser coneguda com a fàbrica de cal Vinyes.

La fàbrica es complementava amb alguns serveis i habitatges per als treballadors, com una petita colònia. Ja apareix amb aquestes construccions en fotografies de la dècada de 1910, incloent-hi l'habitatge per a directius. En aquesta època hi havia també una nau força gran situada al nord en sentit perpendicular a la nau principal, tal com es pot veure en diverses fotografies. Més tard, el sector al voltant de la nau principal es va remodelar totalment per deixar-lo tal com és ara. A la dècada de 1930 hi funcionaven uns 160 telers. Entre 1940 i 1953 Ricard Viñas va fer una ampliació del recinte i el dotà amb noves naus amb cobertes en forma de dent de serra, situades al cantó de llevant, vora el riu. El 1949 es van renovar les infraestructures de la comporta del canal. La xemeneia actual, de forma poligonal, és del 1952. Anteriorment la xemeneia es trobava al costat mateix de la nau principal, a l'est. Després dels anys cinquanta tots els telers que hi treballaven eren automàtics. A la dècada següent, però, sota els efectes de la crisi del tèxtil la fàbrica va haver de tancar l'any 1966, igual que la de Vilafruns. Aleshores tenia 417 treballadors.

Més endavant, el 1972 la fàbrica va tornar a obrir però amb només una quarta part dels treballadors que havia tingut. La nova crisi a finals dels setanta va obligar encara a una reducció de jornada el 1977. La nova raó social es digué "Hijos de Pedro Balsach SA", i després "Hilaturas Balsareny SA", però popularment sempre se l'ha continuat anomenant Fàbrica del Molí.

Bibliografia

CARRETÉ PARERA, Ramon; BENÉITEZ, Vicenç (2002). *Balsareny: història en imatges (1897-1975)*. Col·lecció Fotografia històrica, 12. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 19, 107, 110, 114-115.

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 114-115, 116.

FERRER ALÒS, Llorenç (2011). *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona, Fundació Noguera (Estudis, 58); Pagès Editors, Lleida, p. 393-398.

SERRA SALA, Joan. M. (1988). "Balsareny", *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 144.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 98-100.

